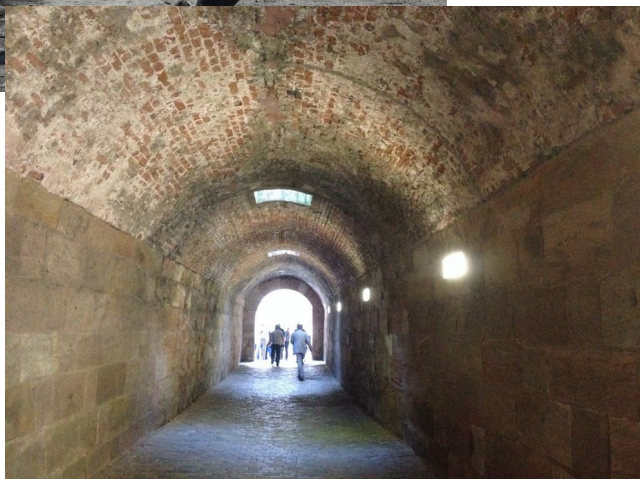


לעילוי נשמת

חנה בת צבי חיה בת נח

ציפורה בת יצחק



המעבר לימות המשיח

מאמר ח

פרשת

בחוקותי

הבדלי חסידות
להתנגדות (הבעש'ט
לגר'א) לפני משיח (ב)

להערות או לקבלת המאמרים בקביעות אנא צור קשר עם העורך צפרייר שטרן safstern@yahoo.com או 763-1328 (646)

תורה מול תפילה

שני אפיקים אלו בעבודת ה' התפלגו גם בקביעת מעמדם של שני הדברים המרכזיים בסדר יומו של היהודי - והיינו 'תורה', ו'תפילה'. שבוודאי בעצם חשיבותם ומרכזיותם של שניהם, לית מאן דפליג שאלו הם עמודי העולם, ועליהם ניצב בניינו של היהודי. אלא שבמשקל החשיבות מה עדיף על מה, ועל מה ראוי יותר לשום לב בהשתדלות והתאמצות, בזה נחלקו שני בתי מדרשות אלו של הבעש"ט והגר"א.

שכן הגר"א ותלמידיו סברו שעיקר הדגש צריך להיות על לימוד התורה. וכמו שאמרו במשנה 'ותלמוד תורה כנגד כולם'. ואמרו 'אפילו כל המצוות כולם אינם שוות לדבר אחד מן התורה'. ואף שגם עיון תפילה הוא מעשרת הדברים שאוכלים פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לעולם הבא, אולם הרי על זה גופא אמרו שם 'ותלמוד תורה כנגד כולם'. וכלשון הגר"א בביאורו על מגילת אסתר (א, ג) שר הוא המושל בתורה, ועבד הוא העוסק תמיד ביתודים ובתפילות.

והגר"ח מוואלאז'ין גדול תלמידיו של הגר"א, כתב בתוספת מעשה רב - 'כל תפילותי מעודי הייתי נותן בעד דין אחד מחודש מן הגמרא'. כלומר שגם עבודת התפילה הרי היא ככל המצוות כולם שאינם שווים לדבר אחד מן התורה. וחלק נכבד מספרו 'נפש החיים' ייחד לעניין זה של רוממות עמל התורה, וכתב שהעסק בלימוד התורה הוא יותר חשוב אפילו מיראת ה' והדביקות בו, עיי"ש שהביא מאמרם של חז"ל שדימו את היראה לאוצר ולקב חומטין שמשמר את התבואה, וזה לשונו שם - 'שכמו שאם עירב בכור תבואה יותר מקב חומטין אשר איננו צריך לקיום התבואה, הרי הוא גזל ואונאה - כן בענין היראה, אם יאריך בה האדם זמן יתר מכדי מידתה הנצרך לקיום ושימור רב תבואות התורה, הרי הוא גזל אותו הזמן העודף, מהתורה שהיה צריך ללמוד באותו העת, כי לא הורשה לעסוק בהתבוננות וקניית היראה, אלא כפי אשר ישקול בשכלו לפי טבעו ועניינו, שזה העת הוא צורך והכרחי לו לעסוק בקניית היראה ומוסר, לצורך השימור והקיום של תבואות התורה' (נפש החיים - שער ד - פרק ט). ועוד כתב שם - 'ובשעת העסק והעיון בתורה, וודאי שאין צריך אז לעניין הדביקות כלל, שבהעסק ועיון לבד הוא דבוק ברצונו ודיבורו יתברך, והוא יתברך ורצונו ודיבורו חד' (פרק י').

ובעל 'יסוד העבודה' מסלונים ייחד חלק נכבד מספרו להשיב על טענותיו של בעל 'נפש החיים', ומבסס דעת הבעש"ט ותלמידיו שעיקר 'תורה לשמה' הוא הדביקות בהשי"ת. עיי"ש. וזה היה השקפתם של תלמידי הבעש"ט שראו את מרכז עניינו של היהודי ואת עיקר הדבר שראוי להשקיע בו מאמצים יתירים בעבודת התפילה והדביקות בה'. וכמו שמובא בספר 'צוואת הריב"ש' (אות מא) - 'הנשמה אמרה להרב שזכה שנתגלה אליו הדברים העליונים לא מפני שלמד הרבה מש"ס ופוסקים, רק משום תפילה שהיה מתפלל תמיד בכוונה גדולה ומשם זכה למעלה עליונה'. וכן פסק בעל התניא בשו"ע שלו - ומצות הדביקות האמיתית ביראה ואהבה היא גדולה ממצות ת"ת וקודמת אליה, כמ"ש ראשית חכמה יראת ה'.' (שולחן ערוך הרב הלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה).

ובספר 'קהלת יעקב' 'ערך יח' (לבעל 'מלוא הרועים' מגדולי תלמידי החוזה מלובלין) כתב - 'המייחד ייחודים חשוב ויקר מאוד בעיני השם יתברך, והוא חשוב יותר מהלומד תורה'.

ועיין בספר התניא בקונטרס אחרון שכתב - 'ועיקר העבודה בעקבות משיחא היא התפילה'. וכן כתב בספר מאור ושמש - (פרשת ויחי ד"ה בן פורת) 'בדורנו העיקר הזדככות לבוא לידע אלקותו ועבודת השי"ת העיקר הוא התפילה, מעת שבא הבעש"ט הקדוש זצוק"ל הציץ וזרח אור התנוצצות קדושת התפילה בעולם אל כל מי שרוצה לגשת לעבודת השי"ת'.

העסק בעניין יחודא עילאה

עוד היו חילוקי דעות בעניין הנקרא בספרי הסוד 'יחודא עילאה', והיינו ההשגה העמוקה דלית אתר פנוי מיניה ואין עוד

מלבדו, כלומר שלפי מבט האמת כל הנבראים כולם הם מציאות של אחדות גמורה באור ה'. שדעת הבעש"ט ותלמידיו היה שראוי לכל אחד לעסוק ולעיין בסוד נשגב זה, ולבסס עמידתו לפני ה' ועבודתו על רגשות הקודש המתעוררים על ידי השגה רוממה זו. והאריך בזה בספר התניא שער היחוד והאמונה, עיי"ש.

אולם הגר"א ותלמידיו סברו שמכיון שבמבט הפשוט על העולם אין הדברים נראים כך, לכן אין נדרש מן האדם להעמיק בזה, וגם כי לאו כל מוחא סביל דא, ואדרבה ראו סכנה גדולה בדרך זו. וכמו שכתב בנפש החיים - (שער ג פרק ג) 'זה הענין הנורא, אין הדבר אמור, אלא לחכם ומבין מדעתו פנימיות הענין בשיעורא דליבא לבד ברצוא ושוב, להלהיב בזה טוהר לבו לעבודת התפילה, אבל רוב ההתבוננות בזה הוא סכנה עצומה, ועל זה נאמר בספר יצירה - 'ואם רץ לבך, שוב למקום' עיי"ש עוד. (ועיין מה שכתבנו בזה בארוכה בקובץ 'תורתו בקרבם' ל"ג בעומר מאמר רביעי, וע"ע בספר מכתב מאליהו חלק ד עמוד 221)

מעשה עיקר או הלב עיקר

וכמובן שכל אלו הדברים שנמנו כאן, יש בהם קו משותף ועקבי שכל בית מדרש צועד בדרכו בכל העניינים. וביסוד פלוגתתם קיים ויכוח רעיוני עמוק ושרשי שממנו נובעים כל ההבדלים בין דרך הבעש"ט לבין דרך הגר"א, והיינו האם המעשה עיקר והרגש נועד רק ללוות ולרומם את ערך המעשה. או שהעיקר המהותי הוא הרגש ונתינת הלב להשי"ת, והמעשה הוא רק אמצעי ביטוי והוצאה לפועל של רגשות הלב.

והנה הבעש"ט ותלמידיו חידשו בזה מהלכים וסדרים שלא היו נהוגים עד אז, דהיינו שקבעו בתי מדרש לרגשות קודש ודביקות. וכשם שישנם בתי מדרשות ללימוד התורה, כמו כן בחצרות החסידים הוקבעו גם בתי מדרשות לעבודת השי"ת שמתקבצים יחדיו ומתעוררים על ידי שיחות קודש מראשי העדה, ובליבוץ הדדי של סוגיות אלו בדיוק חברים ובשבת אחים גם יחד לשוח ולהתבונן ביסודות אלו.

ומזה נובע הדגש המיוחד שניתן בבית מדרשו של הבעש"ט למידת השמחה, כי בכדי לעורר רגשות קודש ופתיחת הלב צריכים להיות במצב של שמחה, שכאשר האדם אינו בשמחה לבו אטום וסתום ואינו מסוגל להתעורר לרגשות נפש ולב. וכן עסקו לעיתים מזומנות בשירה וזמרה לעורר השראה בבחינת 'והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' (מלכים ב' ג, טו), ופעלו רבות בכדי להגיע למצבים של השראה ורגשי קודש. וכמו כן הקפידו ביותר על הנהגות קדושה וטהרה והרכבו בטבילת מקווה, וזאת בשל שיטתם שהאדם צריך להיות תמיד במצב של עמידה לפני ה' ברוממות ובקדושה.

פלוגתא בחז"ל בחשיבות תורה מול תפילה

וביסוד הוויכוח בין שני גישות אלו מה יותר עיקר, כבר מצינו לו שורש בדברי חז"ל שנחלקו בזה. דאיתא בגמרא - אמר רבה בר רב הונא כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות התיצונות לא מסרו לו בהי עייל. מכריז רבי ינאי תבל על דלית ליה דרתא ותרעא לדרתא עביד, אמר רב יהודה לא ברא הקדוש ברוך הוא את עולמו אלא כדי שייראו מלפניו שנאמר והאלוקים עשה שייראו מלפניו. רבי סימון ורבי אלעזר הוו יתבי, תליף ואזיל רבי יעקב בר אתא אמר ליה תד לתבריה ניקו מקמיה דגבר דתיל תטאין הוא, אמר לו אידך ניקו מקמיה דגבר בר אוריין הוא אמר ליה אמינא לך אנא דגבר דתיל תטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא, תסתיים דרבי אלעזר הוא דאמר דגבר דתיל תטאין הוא דאמר רבי יותנן משום רבי אלעזר אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא יראת שמים בלבד וכו', תסתיים (שבת לא.).

ומלשון הגמרא משמע שעדיין היא מחלוקת, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים. וכמו כן מצינו דאיפליגו קדושתו של מי רבה יותר של בית הכנסת שמתפללין בו או של בית המדרש שעוסקין בו בתורה - אמר רב פפי משמיה דרבא מבי כנישתא לבי רבנן שרי, מבי רבנן לבי כנישתא אסיר, ורב פפא משמיה דרבא מתני איפכא. אמר רב אתא כוותיה דרב פפי מסתברא דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש וכו'. 'ואת כל בית גדול שרף באש' רבי יותנן ורבי יהושע בן לוי, תד אמר מקום שמגדלין בו תורה, ותד אמר מקום שמגדלין בו תפילה, מאן דאמר תורה דכתיב ה'

חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ומאן דאמר תפילה דכתיב ספרה נא הגדולות אשר עשה אלישע, ואלישע דעבד ברתמי הוא דעבד. תסתיים דרבי יהושע בן לוי הוא דאמר מקום שמגדלין בו תורה, דאמר רבי יהושע בן לוי בית הכנסת מותר לעשותו בית המדרש שמעמינה (מגילה כו:).

הרי שנחלקו מה יש בו יותר קדושה מקום לימוד התורה או מקום התפילה. ונראה שזהו גם עומק הפלוגתא מהיכן היה יוצא קול הנבואה למשה רבינו כמובא ברש"י על הפסוק 'אשר אועד לכם שמה לדבר אליך שם' (שמות כט, מב). - 'יש מרבותינו למדים מכאן שמעל מזבח הנחושת היה הקב"ה מדבר עם משה משהוקם המשכן. ויש אומרים מעל הכפורת כמו שנאמר ודברתי אתך מעל הכפורת'.

כלומר דפליגי האם עיקר יניקת שפע אור ה' בישראל הוא על ידי העבודה שעל גבי המזבח, או על ידי התורה שבארון הברית. והנה רבי יוחנן דסבירא ליה שמקום שמגדלין בו תפילה הוא יותר מקודש. מצינו דאזיל בזה לשיטתו - רבי יוחנן אמר ולוואי שיתפלל אדם כל היום כולו (ברכות כא:).

ואילו שיטת רשב"י היא שהעוסק בתורה אין לו להפסיק לתפילה כדאיתא - תניא תברים שהיו עוסקין בתורה מפסיקין לקריאת שמע ואין מפסיקין לתפילה, אמר רבי יוחנן לא שנו אלא כגון רבי שמעון בן יוחאי ותביריו שתורתן אומנותן, אבל כגון אנומפסיקין לקריאת שמע ולתפילה (שבת יא:).

ועיין שם בסוגיא שהיו בזה דעות שונות בין האמוראים - רבא תזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר מניתין תיי עולם ועוסקים בתיי שעה, והוא סבר זמן תפילה לחוד וזמן תורה לחוד (שם י:).

ומאיך מצינו בגמרא - תסידים הראשונים היו שוהין שעה אתה, ומתפללין שעה אתה, ותוזרין ושוהין שעה אחת, וכי מאתר ששוהין תשע שעות ביום בתפילה, תורתן היאך משתמרת ומלאכתן היאך נעשית, אלא מתוך שתסידים הם תורתם משתמרת ומלאכתן מתברכת (ברכות לב:).

אלו ואלו דברי אלוקים חיים

והנה כמו בכל מחלוקת בתורה, גם בזה קיים הכלל הגדול של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. ושניהם ממקום קדוש והלכותן. כדאיתא בגמרא חגיגה ג: עיי"ש.

דורשי רשומות הפנו את תשומת הלב לעובדה הנפלאה, שיום פטירת הגר"א היה דווקא בסוכות חג הדביקות והשמחה, ואילו יום פטירתו של הבעש"ט היה בחג השבועות זמן מתן תורתנו. ללמדך שכל הדרכים כלולים זה בזה, ואשריהם הצדיקים שזוכים לשלל האורות.

וצריך לדעת שישנם בני אדם שבטבע נפשם שייכים יותר לאחת הדרכים. וכבר כתבנו במקו"א שכל אדם צריך להתעסק במה שלבו נוטה אליו ובמה שיותר שייך לשורש נשמתו, גם אם מבחינת ההשקפה אין דעתו נוטה לצד מסויים, משום שבדרך הקרובה ללבו יותר קרובה הצלחתו ומסוגל להתפתח ולשגשג בה ולהגיע על ידה למעלות רמות, ועל כל אחד לבחון את נטיית נפשו האמיתית ללא סיבות חיצוניות, ועל פיה יקבע את דרכו.

אכן אם מבחינת ההשקפה השכלית דעתו נוטה לאחד הצדדים, וודאי שעליו לנהוג כפי הכרעת דעתו ומיטב שיפוטו, למרות שהאמת היא ש'אלו ואלו דברי אלוקים חיים'. וה' הטוב יתקננו בעצה טובה מלפניו ויוליכנו במסילה העולה בית א-ל, ינחנו במעגלי צדק ויובילנו באורח מישור, ידריכנו בנתיב מצוותיו ויורנו את דרך האמת.

נילקט מהספר 'בן מלך' מהגאון רבי לייג מינצגרג שליט"א

